

KOVÁCS GYÖZŐ „A SZENTIMENTALIZMUS A MAGYAR IRODALOMBAN
KÖLCSEYIG” CÍMŰ KANDIDÁTUSI ÉRTEKEZÉSÉNEK VITÁJA

A disszertáció vitája 1959. február 4-én volt. Kardos László, a Magyar Tudományos Akadémia levelező tagjának megnyitó szavai után *Bóka László*, a Magyar Tudományos Akadémia levelező tagja mondotta el opponensi véleményét. Megállapította, hogy „Kovács Győző helyesen választotta meg kandidátusi értekezésének témáját. A magyar szentimentalizmus eszmei fejlődése, a francia forradalom előtti és utáni alakulása, a romantikába való átáramlása stb. sokak által érintett, de rendszeresen fel nem dolgozott kérdés. Elődei közül Szerb Antalt a preromantika helytelen konstrukciója tévútra vitte, Waldapfel József pedig a szentimentalizmusnak csupán a felvilágosodás egészét érintő szakaszával foglalkozott. Kovács Győző így is nyereséggel támaszkodott Waldapfel József akadémikus úttörő, a szentimentalizmus kérdését marxista szempontból tisztázó kutatásaira, de műve jelentős részében hazai előzmények nélkül, önállóan, eredeti szempontok szerint kellett dolgoznia. Alapvetően helyes az az elhatározása, hogy a szentimentalizmus fejlődését kisebb szakaszokra osztva vizsgálja s így keresi annak fő irányait s hogy kiindulópontja mindig a szentimentális valóságlátás és valóságbrázolás kérdése. Teljesen megnyugtató megoldásig ezúttal nem jutott el, tanulmánya közelebről s pontosan határozza meg a szentimentalizmus és a felvilágosodás viszonyát, mint a szentimentalizmus és romantika viszonyát, de nem kétséges, hogy a végleges megoldáshoz az ő általa kezdett úton lehet eljutni.”

A dolgozat hiányosságait a továbbiakban *Bóka László* így jelölte meg: „Egy oly munkától, mely egy irodalmi mozgalom eszmei fejlődését kívánja vizsgálni, széleskörű és alapos filozófiai tájékozottságot kell követelnünk. Sajnos az ez irányú vizsgálatok nem tükröződnek Kovács Győző művének apparátusában: sem a felvilágosodás eszmeadóinak művei, sem azok a nagy összefoglaló kor-monográfiák, melyek alapos eszmetörténeti apparátussal készültek, nem lelhetők fel könyvészetében. Ezt csak igen csekély mértékben menti az, hogy amit az ő művétől követelnünk, azt más magyar szerzőktől is hiába kérjük számon — tisztelet a kivételnek. A marxista—leninista irodalomtudomány főerőssége éppen az, hogy a történelmi materializmus principiumainak segítségével világos rendet tud teremteni az eszmék világában, el tud igazodni az irányzatok között, mert gyökerükig tud hatolni. S ilyen tematikájú műnél különösen fontos volna egy alaposabb szakirodalmi tájékozottság, mert a szellemtörténeti irány a legbántóbb hamisításokat éppen a felvilágosodás és a romantika határkérdéseinél eszközölte, s ezekkel irodalomtudományunk még nem vívta meg harcát, jóllehet éppen itt arathatná a marxista dialektika döntő győzelmeit. Kovács Győző tanulmányának apparátusa ebből a szempontból meglehetősen sovány és néhol bizony finnyáttalan, válogatatlan.”

Egészében véve az opponens a munka erényeit érezte súlyosabbnak: „Kovács Győző bizonyosságot tett arról, hogy irodalomtudományunk kandidátusának, ígéretének tekinthető. Horizontjának megtágulása, kutatásainak elmélyítése s lelkes közlésvágyának a formai fegyelem alá vetése után e műben már megmutatkozó erényei nagyobb sikerrel fognak érvényesülni.”

A disszertáció másik opponense *Tóth Dezső*, az irodalomtudomány kandidátusa véleményét a témával kapcsolatos nehézségek ecsetelésével kezdte. A dolgozat főbb vonásait a következőképpen jellemezte: „Dolgozata egészében — súlyos fogyatékoságaival egyetemben is — bizonyos nyereség, kétségtelen

előbbrelépés ebben a kérdésben. — Mindenekelőtt — főleg a bevezetésben — eléggé plasztikus, eleven képet, jellemzést ad a szentimentalizmusról általában, amelyet nemcsak elvont, történeti-társadalomtudományi fogalmakkal közelít meg, de amelynek felsorolásokkal, korabeli idézetekkel, sőt szépirodalmi eszközökkel is eredményesen érezteti hangulatát, atmoszféráját, egész életérzését is. Hasonlóképpen termékenyítő gondolatokkal gazdag A szentimentalizmus nálunk című, a problémákat előre vetítő fejezete is, amelyben kitűnik a dolgozat egyik figyelemreméltó erénye, hogy tudniillik a szerző fejtegetései során jóformán sohasem téveszti szem elől a szentimentalizmus világirodalmi reprezentánsainak tanúul hívását, sokszor a magyar alkotásokkal, alkotókkal való szembesítését. — Ezt az általános bevezető részt azután a magyar szentimentalizmus kibontakozásának, alakulásának tárgyalása követi. — S ezzel kapcsolatban kitűnik, hogy Kovács Győző a nehéz módszertani feladatot elvben jól oldotta meg.”

A dolgozat helyes szerkezetén belül azonban ellentmondások, súlyos hibák is nagy számmal akadnak: „Mindenekelőtt Kovács Győző a dolgozat megalkotása során nem tudta elég reális tartalommal, módszertani következetességgel kitölteni a helyes szerkezeti kereteket, igen gyakran nem tud megfelelni annak a várákozásnak, amelyet fejezetcímeivel és rendjével, a dolgozat vázának felépítésével kelt. Hogy ne a legfontosabbal, inkább a legkirívóbbal kezdjem, előfordul, hogy egy fejezet pl. tartalmilag, tematikailag nem szól arról, amit pedig címének értelmében taglalnia kellene. A Kármánról szóló fejezet pl. a következő címet viseli: Kármán szentimentális prózája. Eredetiség program. Míg tehát a cím felvet, helyesen jelez egy szembetűnő problémát, — a szentimentalizmus és eredetiség-igény összefüggését egyáltalán, azt a fontos elvi kérdést, a magyar társadalom első színvonalas prózai ábrázolását miért éppen a szentimentalizmus hozta meg — addig maga a szöveg ezt nem tárgyalja, az eredetiség kérdésről jóformán szót sem ejt, különböző szempontokból csupán a művet elemzi. Ez az eset is jelzi — legfeljebb frappánsabban, mint más — hogy Kovács Győzőnél a problémafeltárás, kérdésfeltevés egy elvont szinten helyes — erejéből azonban nem mindig futja magának a dolgozatnak elvi, alakítása.”

Az összegezésben Tóth Dezső ítélete az első opponensi véleménynél egy árnyalattal kevésbé volt kedvező: „Mindent összevetve — s ismételten utalva a téma nehézségeire, a tanulmány úttörő érdemeire, a probléma eredményes megközelítésére — úgy vélem, hogy a tanulmány komoly, helyenként súlyos fogyatékosságai ellenére, végső soron megüti a mértéket.”

Tompa József kandidátus a szentimentális ízlés kifejezési formáival kapcsolatban tett megjegyzéseket, *Fenyő István* Kisfaludy Sándor költészetének szentimentális vonatkozásaival egészítette ki a dolgozatot.

Az opponenseknek és a felszólalóknak válaszolva *Kovács Győző* elmondotta magyarázatképpen hogy: „... ezzel a dolgozattal egy nagyobb munka- és kutatási-folyamat csupán elkezdődött, melynek sikeres folytatása, kiteljesedése — éppen e vita tanulságaival gazdagodva — csak ezután következhet. Azután el kell mondanom azt is, hogy végeredményben háromévi aspirantúra alatt nem lehet, még csak megközelítő teljességgel sem lehet áttekinteni, akár egyszempontúan is, egy közel hét évtizedes irodalomtörténeti korszakot.” A továbbiakban a világirodalmi összefüggésekről, az apparátus hiányairól, a stílusvizsgálatról, a korszakolás kérdéseiről, Ányos szerepéről a szentimentális költészetben és az esetleges módosítások szükségességéről szökölt.

A kiküldött bírálóbizottság (Kardos László levelező tag, Weber Antal az irodalomtudomány kandidátusa, Bán Imre az irodalomtudomány kandidátusa, Nemeskürty István az irodalomtudomány kandidátusa, Tompa József a nyelvészeti tudományok kandidátusa) megállapította, hogy „... a jelölt a szokatlanul nagyméretű feladatot példás szorgalommal, gondos munkával oldotta meg, illetve igyekezett megoldani. Nagyterjedelmű tanulmánya a becsületes kutatásnak, a tárgy áttekintésének, a részletekben való járatosságnak meggyőző jegeit mutatja. Ezzel szemben a bizottságnak meg kellett állapítania azt is, hogy azok a kritikai észrevételek, melyeket a dolgozattal kapcsolatban az opponensek és felszólalók tettek, túlnyomó részben teljességgel jogosultak voltak. Ezeknek az észrevételeknek a jogosultságát a jelölt tárgyilagos válaszában maga is elismerte. Minthogy az opponensi véleményekben és felszólalásokban megállapított hiányosságok és hibák eléggé nagyszámúak, a bírálóbizottság helyesnek tartja, ha a jelölt a hiányokat pótolja, a hibákat kijavítja és a dolgozatát újból benyújtja a bizottságnak.

A bizottság fülöslegesnek tartja újabb nyilvános vita megrendezését, és a megújítandó dolgozatról saját kebelében kíván a végleges elfogadás dolgában javaslatot tenni.

A bizottság határozatát 3 : 2 szavazatarányban hozta meg (2 szavazó az azonnali elfogadás mellett volt).”

Az MTA I. Osztályának Szakbizottsága — Bán Imrének és Tóth Dezsőnek az átdolgozott kandidátusi értekezésről adott véleményét figyelembe véve — úgy határozott, hogy a Tudományos Minősítő Bizottságnak javasolja Kovács Győző részére a kandidátusi fokozat odaítélését.

A vitát összefoglalta:

Weber Antal

a Bizottság titkára

HALMOS ISTVÁN: „A ZENE KÉRSEMLYÉNEN” C. KANDIDÁTUSI ÉRTEKEZÉSÉNEK VITÁJA (1960. JÚNIUS 24.)

A bírálóbizottság elnöke: Kodály Zoltán; titkára: Maróthy János; tagjai: Bartha Dénes, Dégh Linda, Járdányi Pál, Szabolesi Bence, Tálasi István.

Vargyas Lajos opponensi véleménye:

Halmos István dolgozata, sorrendben a harmadik zenei falumonográfia, a Magyar Népzene Tára fontos kiegészítése: míg az utóbbi a népzene egészéről ad képet, az előbbi, mintegy mélyfúrásként, egy kis egység részletes képét adja.

Halmos munkájának újdonsága a következőkben áll: „Az előző tanulmányok elsősorban zenei jellegével szemben Halmos inkább a néprajzelméleti és társadalmi kérdésekre helyezi a fősúlyt... , másrészt bizonyos fokig Járdányit követve, de más módon nem annyira a zenei élet jelenségeit foglalja össze tanulmányában, hanem többet akar nyújtani magáról az anyagról szövegében is, dallampéldáiban is”; ezen túl, még sok részlet-újdonságot is találunk művében.

8 fejezete közül 4 („Daltanulás”; „Éneklési alkalmak”; „Variálás”; „Kérszemlyén és népe”) tematikailag azonos a korábbi monográfiák fejezeteivel.